

3. Усіх об'єднав молитовний сніданок. *Свобода*. 2017. 29 грудня.
4. У Києві відбувся національний молитовний сніданок. <https://www.unn.com.ua/uk/news/1943402-u-kiyevi-vidbuvsya-natsionalniy-molitovniy-snidanok> (дата звернення 23 вересня 2021 р.)
5. Перший Всеукраїнський жіночий молитовний сніданок “Сім'я – колиска Божої любові”. <http://radiomaria.org.ua/pershii-vseukranskii-jinochii-molitovni-snidanok-simya-koliska-bojo-lyubovi-11331> (дата звернення 29 січня 2022 р.)

Ірина ФЕДОРІВ

*кандидат історичних наук, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
feiol@tntu.edu.ua*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВІ РЕЛІГІЇ

Глобалізація як визначальний фактор сучасного світового розвитку все більше впливає на різні сфери життя країн і народів. Відбувається перехід від національної до транснаціональної історії, універсалізація способу життя, зникнення традиційної культури й поведінки. Поступово глобалізація руйнує самоідентифікацію закритого, замкнутого на собі національно-державного простору, кордони різних сфер життя. Відбувається так звана “народна глобалізація”: зростає міграція із країн Сходу у країни Заходу в пошуках кращого життя. Це безумовно впливатиме на зміни у світовій релігійній карті, сприятиме виникненню нових духовних течій, появі релігійного плюралізму та толерантності або ж, навпаки, релігійним конфліктам.

Відома українська релігієзнавиця Л. Филипівич підкреслює, що релігії, навіть світові, чий ареали поширення останніми століттями залишались відносно стабільними, під впливом глобалізації змінюють географічні рамки своїх культурно-цивілізаційних кордонів. Християнство, наприклад, “сповзає” на південь і схід, а іслам проникає в Західну Європу. Свого часу індуїзм “полонив” Америку, а іудаїзм здавна розсіювався разом із своїм носієм – єврейським народом – по всьому світу. Такі процеси – історичні та сучасні – можна вважати глобалізаційними [6].

Захід і Схід мають принципово різні погляди на людину, її призначення в світі, способи самоствердження, свободу і відповідальність [3, с. 257]. При цьому у проблемі культурної і релігійної ідентифікації глобалізація відіграє основоположну роль. Власне нинішній світ уособлює зіткнення між культурою Заходу, що претендує на універсальність, і

цивілізаціями, на які спрямована така уніфікація. Такі зіткнення проявляються у різних формах, у тому числі й у формі релігійних конфліктів. Цей процес ускладнюється відносинами між християнським і нехристиянським суспільствами, передусім ісламським [3, с. 256]. Тож глобалізаційні процеси не послаблюють напруженість у різних регіонах світу.

Тут слід підкреслити, що релігійна глобалізація в сучасному світі не тотожна вестернізації, а відтак і християнізації. Бачимо активну протидію християнству передусім через характерний йому індивідуалізм, лібералізм, свободу, рівність прав людини, відособлення церкви від держави – з боку ісламу, конфуціанства, синтоїзму, буддизму та індуїзму. Іранська революція у цьому зв'язку демонструє характерний приклад відчуження від Європи. Окрім цього, сама Європа, побоюючись втратити свою національну самобутність, виступає (часто й законодавчо) проти абсолютної релігійної свободи [2].

Така ситуація не може не загрожувати міжнародними конфліктами. Нездатність багатьох країн наздогнати високорозвинені цивілізації, соціальна нерівність, безправність і нездійснені мрії при спогляданні стандартів добробуту розвинених країн – усе це стає джерелом соціальної напруги. “Сценарій зіткнення цивілізацій” є відповіддю на виклики глобалізації й уніфікації. Усе чіткіше відчуваючи небезпеку розчинення, незахідні цивілізації не тільки протестують, але й активно протидіють намірам становлення однополярного світу, поділу країн на багаті й бідні, диктату однієї наддержави. Тривога про долі наступних поколінь штовхає на крайні форми протистояння, аж до міжнародного тероризму й загрози військових конфліктів на межі зіткнення різних цивілізацій [3, с. 257].

Свого часу відомий американський політолог С. Гантингтон підкреслював, що в цивілізаціях сьогодні провідну роль відіграє “тріада факторів”: релігійний, демографічний, політичний. Такі складові, як економічна і соціальна, відходять на другий план. Посилюється роль релігій. Кордони між цивілізаціями С. Гантингтон визначав як “лінії розломів” і стверджував, що на них завжди будуть конфлікти, сутички і війни (міждержавного і внутрішнього масштабу). Виникає новий тип протистояння між державами і групами держав, що належать до різних цивілізацій. Саме так він пояснює конфлікти на Філіппінах, в Індонезії, в Африці, на Близькому Сході, в Південній Азії [7].

Глобалізація загалом не протистоїть вірі. Суперечність з'являється під час нашарування глобалізаційної матриці на релігійну. Причина – протилежні світоглядні системи. В основі глобалізації лежить лібералізм.

Він продукує плюралізм думок і трактування ортодоксальних тез, що руйнує сакральність релігійних догматів, а релігія з цим змиритися не зможе [5]. Важко не погодитися в цьому контексті з думкою С. Гантингтона, який застерігав, що можна бути напівфранцузом і напівалжирцем, але неможливо бути напівкатоликом чи напівмусульманином [7, с. 504].

У цьому зв'язку можна спостерігати дві типові тенденції. З одного боку, зазвичай звучить “фундаменталістська” релігійна вимога розглядати місцеві традиції вище глобальних, з іншого, – є “ліберальна” релігійна відповідь на підтримку глобального виміру, яка відрізняється гнучким підходом. Саме ці дві тенденції можуть використовуватися для структурування сучасного релігійного дискурсу при обговоренні проблем глобалізації [1].

Релігія, будуючи особливий алгоритм дій на процеси, пов'язані з глобалізацією, зберігаючи при цьому свій зміст та деформуючись під її впливом, вона фактично пропонує свій власний проєкт перебудови світу, який можна окреслити як “альтернативну глобалізацію”. Він у різних релігій має свої особливості: від агресивного спротиву глобалізації (іслам, індуїзм, православ'я), до секуляризації чи адаптації (протестантизм, католицизм), аж до перетворення традиційної релігійності на шляху засвоєння глобальних норм і цінностей (буддизм) [5].

Під впливом глобалізації відбувається зіткнення космополітичного та фундаменталістичного світоглядів. Небажання західних країн замінити принципи насильства і конкуренції на співробітництво і партнерство створило умови для формування релігійної фундаменталістської опозиції, що водночас змінило зміст усієї системи світової безпеки. Страх перед змінами, що руйнують усталене життя, викликає появу терористичних угруповань і рухів. Це одне з негативних явищ глобалізації, реальну небезпеку якого не можна недооцінювати [3, с. 257].

Відтак, ми стаємо свідками своєрідного “повстання” релігій, які проявляють нетерпимість у площині ліберальної трансформації традиційного релігійного поля. Відбувається відповідна войовнича реакція, котра виявляється в посиленні фундаменталістських настроїв у формі тероризму. Прикладом дифузії політики і релігії стали терористичні акти в Нью-Йорку (2001), Парижі (2016) та інших європейських містах, у тому числі й нещодавній випадок у Франції із вчителем історії. З одного боку ми є свідками реакції ісламістських терористів на глобалізаційні процеси у формі “вестернізації”, а з іншого – глобалістського механізму приборкати впливову світову релігію [5].

У нинішніх умовах заявляти про особливу місію чи роль у світі не повинна жодна країна чи конфесія. Непрості геополітичні та соціальні проблеми необхідно вирішувати не силовим шляхом, а рівноправним діалогом [5].

Парадокс сучасного етапу глобалізації у тому, що на його тлі, паралельно до процесів глобальної інтеграції, інтенсивно йдуть процеси сучасної цивілізаційної диференціації і глобальної дезінтеграції. Відтак, з більшою чи меншою ймовірністю в майбутньому можна буде прогнозувати такі тенденції, окремі з яких, спостерігаємо вже сьогодні: відсутність одностайності в розумінні релігійної свободи; зростання рівня міжконфесійної напруги; поява загроз переходу локальних міжконфесійних конфліктів на світовий рівень; використання міжконфесійних відносин у політичній боротьбі; зловживання владою органами державного управління; утиски релігійних меншин; виникнення радикальних релігійних напрямків і посилення їхніх позицій; підвищення рівня конфліктності в суспільстві; зменшення ролі релігії, її повна приватизація; зростання міжконфесійної конкуренції і протистояння; зменшення рівня релігійної свободи [3, с. 258].

На відміну від Заходу, де релігію відтіснили в приватну сферу, де політичні дії спрямовані на поліпшення рівня життя людей, на Сході боротьба має в основі ідеологічні, релігійні аспекти, що, в свою чергу, призводить до політизації релігії. Підсумовуючи, можна зробити висновки: – сьогодні церква і релігія стоять перед новими викликами; не перевищуючи своєї місії, вони могли б відігравати об'єднавчу роль для демократій, але за умов визнання публічною владою соціальної ролі релігій; – дотримуватися свободи совісті потрібно всім, але необхідно подбати і про вдосконалення законодавчої бази, яка б ефективно регулювала церковно-державні відносини в площині захисту духовно-релігійної складової національної безпеки; – найважливішою передумовою злагоди в нашому взаємопов'язаному світі є мир між релігіями. Визнання прав людини, особливо свободи віросповідання, є сьогодні найважливішою передумовою миру кожного народу і між народами [3, с. 259].

Відтак, на сьогоднішній день можемо говорити про релігію як глобальне явище. Ним вона стає не за конфесійними прикметами, а за характером своєї функціональності. Основні функції релігії по суті є універсальними. Хоча можна ще говорити про релігійний (точніше конфесійний) глобалізм, оскільки релігія розглядає світ як цілісне явище завдяки творінню Надприродного [2].

Протистояти об'єктивним процесам глобалізації в перспективі буде складно. Вони вже незворотні, незважаючи на претензії расової, культурної чи релігійної “чистоти”. Для того, щоб уникнути в майбутньому культурного чи цивілізаційного протистояння, мала б запрацювати формула “єдність світу та розмаїття культур”. Успішність її вирішення багато в чому залежить від того, наскільки гармонійно вибудується баланс між полюсами цієї формули. Повага, на яку може претендувати кожна релігійна спільнота, має гарантуватися також кожному іншому релігійному переконанню. Право на власну свободу віросповідання не повинно бути приводом для нетерпимого, зухвалого, а тим більше агресивного ставлення до інших релігій і церков.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Економіко-релігійні відносини в умовах глобалізації. Релігійна міграція. URL: https://pidru4niki.com/88499/religiyeznavstvo/ekonomiko-religiyni_vidnosini_umovah_globalizatsiyi_religiyna_migratsiya
2. Колодний А. Релігія у світі глобалізації. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/44112/2010_56_18.pdf?sequence=1
3. Кузьміч О. Релігійні загрози в контексті сучасних глобалізаційних перетворень. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2010. Т. 21–22. С. 256–260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2010_21-22_54
4. Релігійна карта світу: як вірують сім мільярдів? URL: <https://www.religion.in.ua/news/vazhливо/13249-religijna-karta-svitu-yak-viruyut-sim-milyardiv.html>
5. Саух П. Культура і релігія перед викликами глобалізації: демаркація меж впливу. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/22562/>
6. Филипович Л. Глобалізація релігійного життя та перспективи конфесійного розвитку в Україні. *Релігія та Соціум. Міжнародний часопис*. Чернівці, 2010. № 2 (4). 232 с.
7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Пер. с англ. Т. Велимеева, Ю. Новикова. М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. 603 с.
8. Чабанов В. Релігійна ідентичність як духовна складова самобутності українців під впливом глобалізаційних процесів сучасності. *Збірник наукових праць “Політологічні студії”*. 2015. Вип. 4. С. 145–155. URL: file:///C:/Users/1/AppData/Local/Temp/znpps_2015_4_16.pdf